

1 אלו לך מן הכר, וזמורו רד ארצנו נתקונו. וכפי הכס
 שבנים כי במטה ישראל הרע משה הקהל על אהרן עבד
 זכר אלהינו אשר וי' יום וקום לעולם. וי' יום לא השב
 כי ממשות לבל יכעלו. וז' תקוה כלות בהבגת כבודו עם
 צדומו, וכבר כהנו כפי בראשית (קפיענו ר' ה"ק) קול מהעמים
 המושגים אלנו, וצמה שלפניו חק אנו ירכיב לעממים כי
 6 עטש כלו כי בהכרת שיסה עם משה מי יום לקבלת הברית
 ויש עשנים נסתרה לה' והענות לנו כעני אהרן הולד גם
 לזרעים הדרגת של החרה מהם העולם (ק) שכל העולם נבחר
 בשם ימים והנחות ברחמים למי יום וכמאמר ר' יוחנן לרבי
 חייל (ש"ל מ"ז) על מה שזנן שדות וכוונתם חיותם כי מבר
 11 לזר היתן לשם וקום זכר היתן למי. עוד יראה לי מעט
 אחר כי לזר שהחיה יש בה ד' דרכים כלונים וכן מין פד"ם, ויש
 לך לדעת שם מארבעה הדרגות אריות עליונים המתכונס בשם
 אלוות בראש ויריב עשיר, כפשוט אורו מזה בשלם העשיר,
 14 רמז בשלם היריב, דרש בשלם הכריסה, כוד בשלם כאלוית,
 ובר הקדמו פעמים רבות שאין לך הדרגה בקדושה שאין
 נצבעה עשרה וכו' לפיך מי ולא היה עם מי יום שלימים
 ואם היה חבר ויש אחר כיחה יורה הסירה אורה בחינה
 וישירם דרכי ב', ועוד יש פעמים רבים, וזה חין קושא
 21 לאלונו, ועיין כפי לך רד שח"ז בפתח אהל:

1 ויישכימו ממחרת וגו'. קשה למה לא עשה כי ביום
 הראשון בשעת משה העגל חקף ומיד לומר למשה רד
 כי שח עמך עד אחר שבער יום המעשה והמחרת אחר
 שבעלו עולת זשמים, ועוד שאם היה מקפיד על הדבר חקף
 ומיד לומר למשה רד וגו' לא היו צאים להי ציחה לאלהים
 6 אחים, ואף לומר שקדם אחר אלו אלא שמה נקטב להשיב
 חרון אף, שהרי בזכרו כי נאמר וישתחו ו' ויזכרו לו בא
 למנה שדבריו היו אחר שצמו למחרת המעשה, והגם שאמר
 ז"ל (ע"ז ד') לא היו ישראל רחויים לאתו מעשה וכו' אלא
 11 שאם חטא לבזר וכו' קבו) אשפי"כ ישו לומר זה גם אם לא
 היו זוכרים שדבריו ראשון שאמרו אלה אלהך היה קבלה
 עולים לאלוה, והגם שאמרנו קול אחרו קן ולא כולם
 והאומרים ערב ד' הם אמרו, על כל פנים שמש וסחוק כולם,
 6 ובהכרח לומר שהעשנים הם שלא הסכימו שאם היו המצוינים
 היו עומדים עולים וכוונתם את האומרים קן וא"כ היו
 סבורים מתחילים מדין ערב קבו), וזהו לומר כי לזר שקדם
 ואמר כי למשה כי שם רב צד ארבעים יום ואחר הארבעים
 יום כי הנוחות במאמרו ז"ל (שבת פ"ט) כפסוק כי בשם
 משה שאלו שם שעות ציום הגבול של מ' קבו) הא למנה
 11 כי נאמר לו מה' ששם יבד מ' אחר עיב לא אמר לו כי
 למשה לרדת מן הכר קודם כמי יום עד סופם ולא אמר

(2) פר' י"א

1 (יא) ויהי משה: אינו מוכן לפי הנראה,
 אחר שזקב"ה גזר ואמר "הניחה לי" היינו
 שלא תתפלל, היאך מצא משה היתר
 להתפלל?⁴⁹
 אבל יש להתבונן בתרגום אונקלוס וצ"ל
 6 משה", ולא תרגם 'ובעי משה' כמו שכתב
 במקרא הקודם "אנח בעותך". או היה לו
 לתרגם לעיל 'אנח צלותך'.
 אלא התענין⁴⁹, דכבר נתבאר בספר בראשית
 (מ, כב) בפסוק "בחרכי ובקשתי" דתפלה
 11 הקבועה בכל יום מיקרי 'צלותא' ותפלה
 המיוחדת לצורך השעה מיקרי 'בעותא', וגם
 נתבאר שם (יה, כב) דמעיקר הדין מי שיש
 לו צורך שעה יתפלל שמונה עשרה בזמנה
 ובו יכלול חידוש תפלה לצורך השעה,
 16 ובה לא יהא נצרך עוד להקדים שבח
 לתפלה כמו שאמרו בע"ז (ז, ב),⁵⁰ ולמדו
 ממה רבינו בפרשת ואתחנן (דברים ג, כד)
 שהקדים "אתה החלות וגו'", משום
 דבתפלה קבועה כבר יש שלש ראשונות
 שהן שבת.
 אבל כל זה הוא בכל אדם שתפלתו
 נדרשת לעת רצון, והיא בעת תפלה
 קבועה. משא"כ משה רבינו דרב גובריה,
 תפלתו לעולם עשתה פרי, וגם לא היתה

והנה עם קשה ערף הוא (ל"ב ט')
 1 ונפלאים הדברים שהחטא עצמו לא היה די בו כדי לכלותם, ורק
 משום שהם קשי ערף שממאנים לשמוע מוכיחיהם. בקש הקב"ה
 להשמידם, ולולי משה בחידו עמד בפרץ, שאין לך מדה גרועה מקשויות
 ערף, שאין האדם יכול לתקן דרכיו וליישר לבו אשר הוא רע מנערו. רק
 אם שמוע לקול מוכיח, ואם עקש הוא לא יסור לעולם מדרכו הרעה.
 6 ושמעתי מפי רבנו היחזון איש" וצ"ל שיעץ בענין שידוכין שיבררו
 קודם אם אחד הצדדים עקשן בתכוונותיו, שזוהי המדה המסוכנת ביותר
 לחיי משפחה, שמצוי שעי"ז יגרם פיורוד ושנאה בגלל הסכסוך הקטן
 ביותר שאינו יכול לוותר ועומד על דעתו.

(3) י"א

1 ה' רבנים יספדו לא טעו מצה ו' לא בכלל עיניו ולא בכלל יאיו. אך
הרבנים הלסת דעות פ"י טנה מצת הוטה. וכן כפי עיני י"א ובלאין
ה' והוא עצמו זכה כ"י ק"ב.
 6 לומר עילה לב (י) שני (דברי י) ומלה את עולה לבככם. פי' לארוב
את התנחומה ולארבי מי שרבינו. וגם שלמה המלך עיה כתב בפסיו (משלי י')
ולכם היכה ייאהבך. ובמצה ה' יש לאו שנאמר (דברים יד) וערפכם לא
תקשו עיד.

(4) י"א

1 ר' רבנים יספדו לא טעו לא זה בכלל הלאין
 שלא לרדת צדק. בענין דרתיב (דברים טו) אל תאמר בלבבך ביהוה
 הי אלוהי אתם מלפניך לאמר בצדקתי וטו. ואמרו הכמים (פ"ב דרך ארץ
 וטא דף יב) אם הדין הרבה הוא בעיניך כמעט ואם הדין טעט יהא בעיניך
 הרבה. ויאמר לא סתעשי הרהורי אלא סתעשי שאינם מיועגים. כמו שנאמר (דברים
 1) ומשלם לשנאו: אל פנה להאבדו. ומתוך כך יחשוב לשוב ויחשוב כאלו הוא
 וכל ישראל מתעב זכות ומחצה עונות. ואם עשה עבירה אחת או לו שהכריע
 עצמו וכל ישראל (י) לכה זכות שנאמר (קהלת ט) וזמא אודי ייאבד יטובה
 ידברת דית ייפה כלומר שיטה ויכריע המאונים לכה זכות. ואם עושה מצה אחת
 אשריהו שהכריע עצמו וכל ישראל לכה זכות.

(5) מ"א י"א

לו רגילות לתפלה קבועה שנתייסד
 הליכות עולם הטבע בפרנסה ע"י זה,
 ומשה לא נצרך לכך וכמו שכתבתי
 בפרשת מי מריבה⁵¹, והוא מחמת
 שהנהגתו היתה נסיית, משום הכי
 כשהתפלל על עצמו הקדים שבה כדון⁵².
 וכאן כשאמר לו ה' לך רד מגדולתך
 חזוהיו הקדוש ב"ה "אנח בעותך"⁵³, היינו
 תפלה לצורך השעה⁵⁴ בפני עצמה כדרכו.
 מה עשה משה "ויחל משה" - היינו
 "וצלי משה" זו תפלה קבועה, כדרך ירידה
 בדרך הטבע⁵⁵, ובתוך תפלה קבועה
 התפלל עוד "למה ה' וגו'". ומשום הכי
 לא אמר כאן שבה, שהרי הקדים שבה
 בתפלה קבועה.
 פ"ט ה' וגו': אינו נוסח התפלה⁵⁶ דכתיב
 בפרשת עקב (דברים ט, כו) שהתפלל

(6) מ

(7) ע

שמלאי, לעולם יסדר אדם שכחו של מקום ואח"כ יתפלל, מנלן משה רבינו...⁵¹ במדבר פרק
 כ'.⁵² הואיל ולא התפלל תפלה קבועה. ⁵³ דקדק אונקלוס לכתוב "בעותך" שמשמעו...
⁵⁴ וכאן צורך השעה הוא להתפלל למחילה לעם ישראל. ⁵⁵ בלומי, הואיל והקב"ה אמר לו לך
 רד מגדולתך הנהיג משה עצמו במדרגת יהודי פשוט המתפלל תפלה קבועה, ולא סמך על דרגתו
 להתפלל תפלה לצורך שעה. וא"כ אין כאן עבירה על רצון ה' שלא יתפלל, כי ה' ציוהו שלא יתפלל
 בדרגת 'בעותא' והוא התפלל בדרגת 'צלותא'. ⁵⁶ ...

מתי כח הבחירה הוא דבר חיובי

"והלווחות מעשה אלקים המה, והמכתב מכתב אלקים הוא, חרות
 על הלווחות" (ל"ב, ט')

"אל תקרא 'חרות' אלא 'חרות', שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (אבות, פ"ד)

כח-הבחירה אינו כח חיובי מחמת
 עצמו, אלא מחמת האפשרות שניתנה
 לאדם לשלוט עליו. חז"ל אומרים: "אין
 לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד
 תורה". ולכאורה הדברים דורשים
 הסבר. אם אדם נמצא במקום שאינו
 יכול להשיג אוכל כשר, והוא רעב, ודאי
 שאסור לו לאכול. נשאלת השאלה:
 האם הוא בן-חורין?
 על כרחך צ"ל שישנם דברים רבים
 שאמנם אין הוא חופשי לעשותם, אך
 בכל זאת הוא מוגדר כ"בן חורין".
 התשובה היא, שחירות אמיתית תלויה
 בשליטה-עצמית.

הכלי. לעומתו, מוצק שומר על צורתו.
 ויעקב אומר: היות וטבעך הוא כמים,
 אתה לא יכול לשבת במלכות. כדי לקבל
 שלטון, להיות מנהיג, אדם זקוק
 לשליטה-עצמית מפותחת ביותר.
 בדומה לכך, הרמב"ם (פיהמ"ש, הקדמה
 לפרק חלק) מבאר את הפסוק בתהילים
 (ל"ב, ט'): "אל תהיו כסוס, כפרד אין
 הבין, במתג ורסן עדין לבלום כל קרב
 אליך", שאין לבהמה דעת לכוון את
 תנועותיה בדרך שלא תזיק, ולכן, אם יש
 לאדם בהמה, אסור לו לתת לה לנוע
 בחופשיות. עליו לרסן ולכוון אותה.

וממשיך הרמב"ם שכוונת הפסוק
 היא, שהרי אתם בני-אדם. לכם יש
 דעת ושכל. א"כ עליכם להשתמש
 בשכלכם כדי להבין מה מותר ומה
 אסור לעשות. עליכם לשלוט על
 עצמכם בשלטון פנימי, ואז לא יהיה
 צורך לרסן אתכם מבחוץ.

כחמור, השלטון על הבחירה החפשית
 הוא עיקרו של בחינת בן-החורין
 שבאדם. המידות הטובות הן תוצאה
 משליטה מוחלטת על הבחירה-
 החופשית, ובכוחו ומחובתו של האדם
 שיהיה שמור, והוא מקבל את צורתו
 לסגל לעצמו מידות אלו.

ה' 11/9/11

(2)

על פי התורה עלינו לשנות את עצמנו / להזניח את לימוד התורה נכי "בראתי יצר
 לטובה, והתורה גם נותנת לנו את הרע, בראתי לו תורה תבלין".
 הכלים לעשות זאת. כשם שמים זקוקים כמעט מיד לאחר יציאת מצרים עמדו
 לכלי, גם לימוד התורה זקוק לכלי. בני ישראל לפני הר סיני וקיבלו את
 לאדם בעל מידות טובות. המידות הן התורה. זו היתה השלמה ליציאה לחירות
 הכלי של התורה, ולכן "דרך ארץ קדמה כי אז הם נעשו, כאמור, בני חורין
 לתורה". אמיתיים (ולכן "ולקחתי", המדבר על מעמד הר
 לדעת הרמב"ם רוכשים מידות טובות סיני, הוא אחר מר' לשונות הגאולה). ללא קבלת
 על ידי עשיית מעשים טובים לרוב, התורה וללא האפשרות שהתורה מעניקה
 וההרגל על כל דבר שלטון. על האדם לאדם לשפר את מידותיו, היציאה
 לחזור בתדירות על מעשים המתאימים | הגשמית מעבדות היתה עלולה להפוך
 למידות טובות, ולאחר שחוזרים על להם לרועץ. עתה, עם קבלת התורה,
 המעשה כמה פעמים, הוא הופך לחלק החירות הפכה לברכה גדולה, המאפשרת
 מאישיות האדם. ובנוסף, כמובן שאין עבודת השם ותיקון המידות.

(תנ"ך, ש. מדברי)

(10) Terah's Life Change Ideas

Ki Tissa

Anger – Its Uses and Abuses

1 Comparing two of the most famous events in the Torah, we face what seems like a glaring contradiction. In this *parasha*, Moses on the mountain is told by God to go down to the people. They have made a golden calf. Moses descends, holding in his hands the holiest object of all time, the two tablets carved and inscribed by God Himself.

4 As he reached the foot of the mountain, he saw the people dancing around the calf. In his anger, he threw down the tablets and broke them to pieces (Ex. 32:19). It was a public display of anger. Yet Moses was not criticised for this act, done entirely of his own accord.¹ Resh Lakish, commenting on the verse in which God commands Moses to carve a new set of tablets to replace the ones "which you broke" (34:1), says that God was, in effect, giving His approval to Moses' deed.²

The Sages went further. The concluding verses of the Torah state, "No other prophet has arisen in Israel like Moses, whom the

Lord knew face to face... or in any of the mighty hand and awesome wonders Moses displayed in the sight of all Israel" (Deut. 34:10-12). Of the phrase "mighty hand," they said that it refers to the breaking of the tablets.³ In other words, it is seen as one of his greatest acts of courage and leadership.

Many years later Moses was faced with another crisis. The people had arrived at Kadesh. There was no water. The people complained. Once again, Moses displayed anger. Told by God to speak to the rock, he struck it twice, and water gushed out. This time, however, instead of being praised for what he did, God said to him, "Because you did not trust in Me to sanctify Me in the sight of the Israelites, you will not bring this assembly into the land I have given them" (Num. 20:12).

The difficulties in this passage are well known. What was Moses' sin? And was not the punishment disproportionate? My concern here, though, is simply with the comparison between the two events. In both cases, the people were running out of control. In both cases, Moses performed a gesture of anger. Why was one commended, the other condemned? Why was a show of anger appropriate in one case but not in the other? Is anger always wrong when shown by a leader, or is it sometimes necessary?

The answer is provided by Maimonides in his law code, the *Mishneh Torah*. In *Hilkhot Deot*, he tells us that in general we should follow the middle way in the emotional life. But there are two emotions about which Maimonides says that we should not follow the middle way, but should instead strive to eliminate them entirely from our emotional life: pride and anger. About anger he says this:

Anger is an extremely bad attribute, and one should distance oneself from it by going to the other extreme. One should train oneself not to get angry, even about something to which anger might be the appropriate response.... The ancient Sages said, "One who yields to anger is as if he has worshipped idols." They also said, "Whoever yields to anger, if he is wise, his wisdom deserts him, and if he is a prophet, his prophecy leaves him." And "The life of an irascible person is not a life." Therefore they have instructed

3. Y. Taanit 4:5.

us to keep far from anger, training ourselves to stay calm even in the face of provocation. This is the right way.⁴

However he adds an important qualification:

If one wants to instill reverence in his children and family, or in public if he is the head of the community, and his desire is to show them his anger so as to bring them back to the good, he should appear to be angry with them so as to reprove them, but he must inwardly remain calm as if he were acting the part of an angry man, but in reality he is not angry at all.⁵

According to Maimonides, the emotion of anger is always the wrong response. We may not be able to help feeling it, but we should be aware that while it lasts we are in the grip of an emotion we cannot control. That is what makes anger so dangerous. It is, to use Daniel Kahneman's terminology, thinking fast when we ought to be thinking slow.

What then are we to do? Maimonides, here and elsewhere, adopts a position that has been strikingly vindicated by neuroscientists' discovery of the plasticity of the brain. Intensive training over a prolonged period rewires our neural circuitry. We can develop new patterns of response, initially through intense self-control, but eventually through habit.⁶ This is particularly hard to do in the case of anger, which is why we have to work so hard to eliminate it from our emotional repertoire.

But, says Maimonides, there is a fundamental difference between feeling anger and showing it. Sometimes it is necessary for a parent, teacher, or leader to demonstrate anger – to look angry even if you aren't. It has a shock effect. When someone in authority displays anger, the person or group it is directed against is in danger, and knows it. It is almost like administering an electric shock, and it is often effective in bringing a person or group to order. It is, though, a very high-risk strategy. There

4. Maimonides, *Mishneh Torah*, *Hilkhot Deot* 2:3.

5. *Ibid.*

6. For more on the plasticity of the brain, see above on *Parashat Va'era*.

12
is a danger it will provoke an angry response, making the situation worse, not better.⁷ It is a weapon to be used only rarely, but sometimes it is the only way.

The key question then becomes: Is this a moment when anger is called for, or not? That calls for careful judgment. When people are dancing around an idol, anger is the right response. When people are watering the people and the people are crying out in thirst, it is the wrong one.⁸ Their need is real, even if they do not express it in the right way.

So, to summarise: We should never feel anger. But there are times when we should show it. These are few and far between, but they exist. I say this because of one of my own most life-changing experiences.

There was a time when I smoked a pipe. It was the wrong thing to do and I knew it. There is a mitzva to take care of your health, and smoking harms you badly in multiple ways. Yet there is such a thing as addiction, and it can be very hard to cure even when you are fully aware of how badly you are injuring yourself and others. For years I tried to give it up, and repeatedly failed. Then someone I respected greatly became angry with me. It was a cool anger, but it felt like a slap in the face.

It cured me. The shock was so great that I stopped and never smoked again. The experience of being on the receiving end of someone's anger changed my life. It may even have saved my life.

This was a difficult discovery. When you are a leader, you are often at the receiving end of people's anger. You learn to live with it and not let it depress or deflect you. However when someone who clearly cares for you gets angry with you, not because he or she disagrees with you, but simply because they see you doing yourself harm, it can change your life in a way few other things can.

You come to see the point of Maimonides' distinction as well. Therapeutic anger, if we can call it that, is done not out of emotion but out of careful, deliberate judgment that this is what the situation calls for right now. The person who delivers the shock is not so much feeling anger as showing it. That is what makes it all the more shocking.

7. For one example of this see Maimonides *Mishneh Torah, Hilkhot Mamrim* 6:9.
8. See Maimonides' introduction to *Treatise Avot, Shemona Perakim*, ch. 4.

There are families and cultures where anger is used all too often. This is abusive and harmful. Anger is bad for the person who feels it and often for the one who receives it. But sometimes there are situations that demand it, where putting up with someone's bad behaviour is damaging, and where making excuses for it can become a form of co-dependency. Friends and family, intending no more than to be tolerant and kind, in effect make it easy for the person to stay addicted to bad habits, at a cost to his and others' happiness.

Maimonides on Moses teaches us that we should try to conquer our feelings of anger. But when we see someone or a group acting wrongly, we may have to show anger even if we don't feel it. People sometimes need that shock to help them change their lives.

Life-Changing Idea #21

We should never feel anger, but there are times when we should show it. People sometimes need that shock to help them change their lives

סיכום/מורה

13

וישבר אתם. שבירה זו צריכה ביאור, שהרי ה' מעשה אלהים וכתובים עליהם כמה שמות הק'. מכתב אלהים, ואיך זה שברם? ולא עוד שהסכים הקב"ה ע"י ואמר לו, ישר כחך ששברת (שבת פ"ז), והתורה ספדה את משה באמרה, ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל ודרשו חז"ל — ששבר את הלחות, שני בהם: "ואשכרם לעיניכם" (ספרי ברכה מ"א), ומה כחה של שבירה זו גדול כ"כ? אבל עלינו להתבונן אל המצב במחנה ישראל: ג', אלפים עבדו את העגל; שבט א' של כ"ב אלפים איש בערו אותם. ומה היה לשאר י"א השבטים? את העגל לא עבדו, אבל גם לא השתתפו בביעור החוטאים. וכנראה ה' פוטרם על ב' הסעיפים או רצו לשותף את העגל עם הלוחות. לעבוד את העגל בשיתוף (ולפיכך נאמר אשר העלון... שיתוף עם הכביכול — סנהדרין ס"ג), את העגל כדי להנות מלא הפנים

נחת בעוה"י, ואת ה' — כדי לזכות גם לחיי נצח... ולו היה משה נגש תיכף לבער את העגל ואת עובדיו, מי יודע, אם ה' מניחים לו בעלי השיתוף? והפוסחים על ב' הסעיפים? לפיכך התחכם משה להראות יד חזקה ולשבר את הלחות לעיני כל ישראל, ובזה נגע בנקודה הפנימית של ב"י, המכבדים את התורה אפילו כשהם עובדי ע"ז, וכמעשה זקני אהאב (מ"א כ"ו, ע"ש ברש"י) ופלצות אחזה את המחנה לאמר: "הלוחות מעשה אלהים, שמנר משה נפשו להורידם מן השמים בתור מתנה מאת ה' לישראל, נשברו ע"י משה מפני העגל, שנעשה צרה, כביכול, לאלהי ישראל, וזה השפיע עליהם להתחרט ולתת למשה לבער את העגל ואת עובדיו, כי היד החזקה של משה הטילה מורא גדול על כל ישראל. וע"י מזה בארוכה בהודיה ח"ב דכ"ח.

חביבות התורה מביאה לזכרון

(14)
 $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$

"וְדַבֵּר ח' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כְּאִשֶּׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל תְּמַתְּקָהּ וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשִׁעַ בֶּן נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל" (לג, יא)

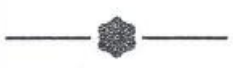
צריך ביאור מה טעם נקראת תיבת "בן" בחירי"ק ולא בסגול"ל כמו בכל מקום?

כתב הרמב"ן וזה לשונו, "שנהגו לקרותו כן לכבודו, כי הוא היה הגדול בתלמידי משה רבנו, וקראו לו "בינון", כלומר הנבון, כי אין נבון וחכם כמוהו".

אומרת הגמרא (מנחות צט, ב) על הפסוק (יהושע א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק, פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה, ראה הקדוש ברוך הוא את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר, שנאמר, "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל", אמר לו הקדוש ברוך הוא, יהושע, כל כך חביבין עליך דברי תורה? לא ימוש ספר התורה הזה מפיק". פירש רש"י (ד"ה כל כך), "הבטיחו שלא תשתכח תורתו ממנו".

כתב רבי חיים פלאגי זצ"ל, "למדנו, שמי שחביבים לו דברי תורה, זוכה להיות זכרון ואינו שוכח כלום מכל מה שלומד, והוא סגולה נפלאה שלא תשכח ממנו התורה".

ואפשר שזהו שרמז דוד המלך בתהלים (יט, יא), "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב". והכוונה, מה שאני משבח לדברי תורה שהם נחמדים ביותר מצד ערכם, גם עבדך נזהר בהם", שהם חביבים עלי ביותר, ובזה אני מרויח והיתה לי סגולה, "בשמרם עקב רב", כלומר, שלא אשכח את לימוד התורה, ולא תאמר שהזכירה היא ליום או ליומיים, ולכל היותר עד עשרה ימים, אלא השמירה היא, "עקב רב", עד סוף שנות האדם, "עקב" הוא לשון סוף, והכוונה שאף שעובר זמן רב לא אשכח את תלמודי כלל.

במסכת אבות אמרו חז"ל (פ"ב מ"ח) "חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי וכו', הוא היה מונה שבחן וכו', רבי אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טפה". וְהַרְי, הזכרון היא מעלה שחונן בה האדם מהקב"ה, ואם כן, מה הוא השבח שנשתבח בו רבי אליעזר בן הורקנוס, "בור סוד שאינו מאבד טפה", והרי אין זו מעלה עצמית אלא מתנה ממרום?

תירץ ה"תפע חיים", שגם כח הזכרון שבאדם הוא מעלה הנקנית על ידי יגיעה ועמל.

(6)

1 / בהקשר לכך סיפר ה"חפץ חיים", שבעיירת מולדתו, היה זקן שהיה מתאר את שראה בילדותו, בשעה שקיסר רוסיה עבר דרך העיירה.

מתאר היה לפרטי פרטים את העגלה שהייתה רתומה לשני סוסים לבנים, את מראה הנהג הלבוש מדי זהב וכובע מרובע חבוש לראשו, כיצד ישב

על מקומו עם המושכות בידו, ועוד פרטים ופרטי פרטים מאותה חוויה שהיה עד לה.

הסביר ה"חפץ חיים", שהסיבה שכח זכרונו עמד לו לזקן במשך זמן של שבעים שנה, כשכל הפרטים חיים לנגד עיניו, היא מפני שהשתוקק בשעת מעשה לראות את הקיסר, והדבר נחרט בליבו בילדותו, עד שלא נשכח מלבו אפילו בזקנותו.

11 // כן הוא הדבר ביחס לרבי אליעזר בן הורקנוס, כיון שנתן דברי תורה על ליבו בהשתוקקות אדירה. לא איבד אפילו טיפה אחת ממימי התורה שלמד, וזהו אות על חביבות התורה שהיתה לו, שכל כך אהב את התורה, עד שנעשתה חרותה על ליבו, ואין דבר זה נקנה אלא ביגיעה. וזוהי דרך ישרה שעל האדם להדבק בה.